

PIEKSÄMÄKI MLK
KAHVIKIVI

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus

1989

PERUSTIEDOT:

Kaivaus: Koekaivaus-tutkimuskaivaus
Laatu: Kivikautinen asuinpaikka
Paikka: Pieksämäki mlk Kahvikivi
Peruskartta: 3232 02 PIEKSÄMÄKI,
X: 6918 24, Y 508 08, Z: 120
Kenttätöaika: 17.7.-28.7. 1989
Kustannusten suorittaja: Savonlinnan museo, eri lähteistä.
Johtaja: Leena Lehtinen
Kaivausteknikko: Timo Jussila
Työntekijöitä: 6-8 kaivajaa.

Tutkimusalue: 50 x 25 m = 1250 m²
Koekuopat: 15 kpl a 1/6 m²
Kaivausala: 3 x 10 m, yht: 30 m²

Löydöt: kvartsi-iskoksia ja esineitä, palanutta luuta, asbestisekoitteista keramiikkaa (pöljä), kampa leimaista keramiikka.
KM 25275 1 - 597, Diar

Aiemmat tutkimukset: Tark.: M.Bergström 1985 (km 23104 1 - 7) ja (km 23105 1 - 4)_
M.Huurre 1985

Tutkimuskohde ja tutkimuksen tarkoitus.

Kohde

Tutkimusalue sijaitsee 7,7 km Pieksämäen asemalta N, ja 1.2 km Vaalialan keskuslaitoksesta E, Pieksänjärven pohjoisrannalla, Surnuinlahden E-rannalla.

Paikan löysi v. 1984 veturinkuljettaja Pekka Tarkiainen, joka tekemistään koekuopista löysi kvartseja ja saviastian paloja, joita Matti Huurre piti vanhempaan tyyppilliseen kampakeramiikan kuuluvina. Tarkiainen teki ympäristöön useita koekuopia ja totesi paikan olevan suppean ja löytörikkaan.

Maasto

Asuinpaikka on aivan matalan vanhan rantatörmän päällä n. 120 m myp. Pieksänjärveä laskettiin 1950 luvulla noin metrin verran, jota ennen ranta on ollut tämän rantatörmän äärellä. Nyt rantatörmän erottaa Pieksänjärvestä asuinpaikan kohdalla n. 30 m leveä pajua ja leppää kasvava vesijättövyöhyke.

Vanhan rantatörmän äärellä, järven puolella, on paikalla suuri (8 x 4 m ja n. 2 m korkea) siirtokivilohkare, jota sanotaan Kahvikiveksi. Kiven mantereenpuoleisella sivulla on nuotiopaikka, joka on noennut kiven kylkeä. Metsästäjät ja marjastajat tapaavat viettää kahvitaukoa paikalla, mistä paikalle on saatu nimi. Metsästäjien jäljiltä lienevät kiven viereisen suuren kuusen kyljessä olevat luodinjälkien arvet.

Kahvikiven länsipuolella on muinaisessa rantavedessä pari pienempää siirtolohkareta. Kiven länsipuolella rantatörmä kaartuu hieman NW ja samalla törmä jakaantuu kahdeksi rantavalliksi, jotka kulkevat n. 10 metrin etäisyydellä toisistaan rannan suuntaisesti. Kahvikiven molemmin puolin vesijättövyöhyke levenee, joten paikka on ollut syvimmän rannan kohdalla.

Kahvikivestä itään mentäessä maasto mataloituu ja törmä muuttuu kapeaksi valliksi, joka on erottanut järven ja rämeikköisen metsän.

Kahvikivestä 30 m itään alkaa juuri hakattu hakkuaukea.

Paikalla on kaksi resenttiä kaivantoa, joiden tarkoituksesta ei ole tietoa (ks. kartta 1).

Maaperä asuinpaikalla on rantakerrostuma ja vallitseva maalaji hiekka. Paikalla on runsaasti erikokoisia maakiviä. Kasvillisuus on mänty-kuusi valtaista sekametsää, jonka aluskasvillisuutena on mustikkaa.

Tutkimuksen tarkoitus

Savonlinnan museon maakunnallinen arkeologi Leena Lehtinen ryhtyi Partaharjun opiston (Partaharju, Pieksämäen mlk) aloitteesta organisoimaan "kaivausleiri" -kokeilua. Tarkoituksena oli saada arkeologian harrastajia ja muita asiasta kiinnostuneita henkilöitä osallistumaan kaivauksen työhön ruoka- ja majoituspalkalla. Hanketta tuki myös Pieksämäen maalaiskunta 21000 mk:n määrärahalta, sekä luovuttamalla kaksi puisto-osaston työntekijää kaivaushenkilökuntaan. Kaivauspaikaksi pyrittiin saamaan kohdullisen etäisyyden päässä Partaharjusta sijaitseva esihistoriallinen asuinpaikka, josta varmasti saataisiin mielenkiintoisia löytöjä ja likamaita esille, jotta voitaisiin taata vapaaehtoisen henkilöstön motivaatio ja hyvä "oppimateriaali". Kahvikiven asuinpaikan otaksuttiin parhaiten täyttävän mainitut kriteerit. Lisäksi paikan otaksuttiin olevan tieteellisesti mielenkiintoinen, johtuen asuinpaikka-alan suppeudesta ja tiiviyydestä. Vanhemman tyyppillisen kampakeramiikan kauden asuinpaikkaa ei liioin ole seudulla ennen tutkittu.

Kaivaus päätettiin tehdä koekaivausluontoisena. Tavoitteena oli selvittää alueen todellinen laajuus ja saada yleiskuva asuinpaikan laadusta, sekä tarkentaa ajoitusta. Samalla pyrittiin antamaan opetusta arkeologisesta kenttätyöstä, sen eri vaiheista ja tutkimusmetodeista.

Henkilöstö

Kaivauksella oli kaksi palkattua kaivajaa, koululaiset:

- Mari Tarkiainen ja Tuulia Vuohelainen.

Vapaaehtoisina kaivajina oli paikalla:

- Markus Harald, historian opettaja Mikkelistä.
- Silja Antikainen, opiskelija Kuopiosta
- Anna Maija Antikainen, opiskelija Kuopiosta
- Raija Ylönen, Mikkelin mlk:sta
- Minna Savolainen, Pieksämäen mlk:sta.
- Tiina Strengell, koululainen Jäppilästä.
- Mari Strengel, koululainen Jäppilästä
- Pirjo Vaskee, Pieksämäen mlk:sta.

Tutkimusalue.

Tutkimusalue rajattiin Tarkiaisen kertomuksen mukaan aivan Kahvikiven lähiympäristöön. Tarkiainen kertoi tehneensä koekuoppia pitkin Surnuinlahden rannan rantatörmää ja -vallia, mutta asuinpaikkahavaintoja tuli vain muutaman kymmenen metrin säteellä Kahvikivestä N ja E. Koekuopilla asuinpaikka-alue rajattiin tarkasti. Kaivausalueeksi valittiin koekuoppien perusteella runsaslöytöinen kohta suuren maakiven ja rantatörmän välistä. Kaivausalueeksi pyrittiin saamaan sopiva kokonaisuus, joka olisi mahdollista kaivaa vähäisillä resursseilla.

Kenttätyöt

Mittaukset ja tekniikka

Tutkimusalueelle tehtiin koordinaatisto. W-E suuntainen Y-koordinaattilinja kulkee suunnassa 288,50/3600, siten, että Y suurenee itään. X-koordinaatit suurenevät pohjoiseen.

Kiintopiste vaaittiin kaivaus-alueen SE-kulmassa olevan maakiven päälle. Kiintopisteen korkeudeksi vaaittiin 120.66 m myp. Korkeus mitattiin Pieksänjärven pinnasta, joka vaaituspäivänä klo 10:00 oli 118.75 m mpy, Pieksämäen kaupungin teknisen viraston kaupungin edustalla olevan mittarin mukaan. Kaivauksen kiintopisteen korkeus ei siis ole mittaustavasta johdun aivan tarkka.

Löydöt mitattiin +-10 cm:n tarkkudella kerroksittain. Löytötiedot kirjattiin heti löytöpaikalla ainoastaan taskutietokoneeseen. Löytö laitettiin mittauksen jälkeen minigrip pussiin, johon kirjoitettiin löydön numero. Löydöt luotteloitiin ja km-numeroitiin kuitenkin neliön ruuduittain. Alkuperäinen 10 cm:n tarkkudella tehty luettelo on tekstitiedostona ja KMIES/SOAR kortistona disketillä.

Alueen keskelle jätettiin 60 cm leveä profiilikaista, joka kaivettiin loppuksi pois.

Alue kaivettiin tasokaivauksena tarpeellisen paksuina kerroksina siten, että 0-taso on mineraalimaan pinta, kun turve on poistettu. 0-tason alla on 1. kerros, joka rajoittuu 1.tasoon, jonka alla on 2.kerros... jne. Tasot vaaittiin 1 m:n ruudukossa tarkalleen samalta kohdalta. Kerroksien paksuus ja tasojen syvyys mineraalimaan pinnasta:

Paksuus:

kerros	1	2	3	4	5	6
keskipaks. :	5	6	6	8	11	10suurin
paks.:	9	10	13	13	19	25
pienin paks.:	1	1	0	3	5	0
hajonta :	2	2	2	2	3	6

Syvyys:

kerros	1	2	3	4	5	6
keskisyvyys :	5	11	17	25	37	47suurin syv.
:	9	16	23	35	50	61
pienin syv. :	1	6	11	19	29	41
hajonta :	2	3	3	3	4	5
mittapisteitä:44		43	42	41	42	23

Koekuopat, asuinpaikan laajuus

Ennen kaivauksen alkua paikalla tehtiin T.Jussilan toimesta koekuopitus. Samalla piirrettiin yleiskartta, sekä paalutettiin kaivausalue.

Koekuoppia tehtiin 15 kpl. Kartalle 1 on merkitty tehdyt koekuopat, lu-kuun ottamatta itäisintä koekuoppaa 190/623, joka oli löydötön. Koekuop-pien mukaan paikka rajautuu selvästi. Varauksia voidaan esittää vain NE-
rajan suhteen, joka jäi todentamatta. Asuinpaikka-alue rajautuu kauniisti suurten maakivien ja rannan rajoittamalle L tai U-kirjaimen muotoiselle erittäin loivasti N-kohoavalle lähes kivettömälle tasanteelle. Asuinpaikan rannan suuntainen (W-E) leveys on 29 m, syvyys (S-N suunta) länsiosassa 15 m ja leveys 13 m. Itäosan maakiven ja rannan välinen kaistale on 14 m leveä ja 10 m syvä. Saattaa olla, että NE kulmassa asuinpaikka ulottuu syvemmälle sisämaahan (N), maakiven E-puolella, jolloin asuinpaikka olisi U-kirjaimen muotoisena suuren maakiven ympärillä. NE-rajaa ei voine olla kaukana sinne tehdyistä koekuopista, koska maanpinta laskee täällä N ja E mentäessä muinaiseen "rämeeseen". Asuinpaikan pinta-ala on siis noin 330 - 360 m².

Asuinpaikka on koekuopista päätellen jyrkkärajainen. Asuinpaikan ulkopuo-
liset koekuopat olivat täysin häiriintymättömiä ja puhtaita, kun taas si-
säpuolisissa kuopissa oli kaikissa selvä paksu lika-nokimaakerros, sekä runsaasti löytöjä.

Kaivaushavainnot

1. Taso osui maannoksen A-B1 (huuhtoutumis-rikastumis) kerrokseen. Tästä johtuen, mitään selviä likamaa-alueita ei voitu erottaa. Kartalle 1 hah-
moteltiin kuitenkin eräitä ilmiöitä, jotka luonnossa eivät kuitenkaan ol-
leet niin selvärajaisia, mitä kartta antaa ymmärtää.

Tasossa havaittiin alueita, jotka ovat palaneiden luun murusten kyllästä-
miä, lievästi kellertäviä, "luumöhyhyisiä". Näistä alueista käytimme nimi-
tystä luumaa.

Tasosta 1 paljastui profiilin vierestä kivetty, lieden tapainen raken-
nelma.

Taso 2 osui maannoksen B1-B2 (rikastumis-) kerrokseen. Maannoksen voimak-
kat värit ja kulttuurikerroksen värit olivat sekoittuneet. Selviä lika-
maarajoja oli vaikea havaita. Kartalle hahmoteltiin kuitenkin selvimmät
likamaahavainnot. Alueen keskellä paljastui suurehkon laakean maakiven
pinta, joka jäi osittain profiilin alle, jonka toisella puolen kivi näytti
olevan liesikiveyksen kulmakivenä.

Luumaa vahvistui ja laajeni.

Taso 3 osoittautui väritykseltään varsin sekavaksi voimakkaiden noki-,
luu- ja punamaaläikkien ja maannoksen luontaisten värien kirjomaksi sot-
kuksi.

Taso 4 osui maannoksen BC-kerrokseen ja nyt luontaiset häiriöt eivät enään sekoittaneet pahasti maan värierojen havainnointia. Taso oli kokonaan eri vahvuisten lika-nokimaiden peittämä.

Ruudussa 592-593/197-198 havaittiin metrin pituinen ja n. 30 cm leveä täysin puhdas alue, joka oli voimakkaan lika-nokimaan ja toiselta puolen palaneen punaisen maan ympäröimä.

Ruudussa 591/199 havaittiin lieden tapainen kiveys, jossa ei kuitenkaan ollut hiiltä.

Kaivausalueen itäisimmässä kolkassa likamaa oli heikkoa ja pieninä läikkinä.

5 Tasossa maan värerot olivat jo selviä, joskin koko tasossa oli vielä likamaata pieninä läikkinä. Ruudussa 199/590 paljastui suorakaiteen muotoinen matala kiveys, joka oli ladottu pienistä nyrkinkokoisista kivistä. Hiillosta ei kiveyksessä ollut. Kivet vaikuttivat palaneilta.

5.kerros oli profiilin itäpuolella puhdas ja se pöyhittiin pelkoilla ja lapiolla. Profiilin länsipuolella likamaaläikät jatkuivat mutta suurin osa niistä loppui 6. tasoon. 7. kerros kaivettiin vain likamaaläikkien kohdalta pohjaan.

Profiilia kaivettaessa havaittiin ruudussa 594/199 maakiven kupeessa syvällä suuria nyrkin kokoisia ja isompiakin kvartsimöhkäleitä kiilattuna pienempien maakivien ja suuren maakiven välin. Kvartsiraaka-aine varasto? Maakivestä paljastui myös n. 1/2 m pitkä ja 30 cm leveä kvartsijuonne, jota selvästi oli isketty eli louhittu.

Löydöt

Kaikkiaan kaivausalueelta poimittiin 6182 kpl ja 32555 g erilaisia löytöjä:

Kvartsi-iskoksia:	4080 kpl,	25591 g
Kvartsiitti-iskoksia:	95 kpl,	1794 g
Kvartsi- / kvartsiitti esineitä:	56 kpl,	661 g
Palanutta luuta:	1270 kpl,	515 g
Asbestikeramiikkaa:	494 kpl,	985 g
Kivimurskasekoitteista keramiikkaa:	121 kpl,	283 g

Lisäksi löytyi kvartsiytimiä muutama kymmen ja pari sekoitteetonta saviastian palaa. Tarkempi kvartsimateriaalin tutkimus saattaa paljastaa vielä lisää joitain esineitä ja ytimiä. 63 % kvartsi-iskoksista on kohtalaisen tai hyvän laatuista kvartsia, 29 % kvartseista on huonolaatuista, epäpuhdasta ja kiteistä kvartsia, 8 % kvartsi-iskoksista on laadultaan erinomaista "vuorikristallia". Huonon kvartsimateriaalin osuus vähenee syvemmälle mentäessä ja vastaavasti hyvän kasvaa.

Kaivaukselta löytyi pari pientä hiotun kiviesineen katkelman murusta.

Keramiikka tuli valtaosin pieninä murusina. Reunapalohja joukossa oli 36 kpl, 161 g. Asbesti- ja kivimurskasekoitteisen keramiikan levinneisyydet eivät eroa toisistaan. Lähes aina kivimurska sekoitteisen palan vierestä (+-15 cm) löytyi myös asbestisekoitteinen pala.

Yhteenveto:

Koekuopituksen perusteella asuinpaikka on suppea ja selvärajainen. Nyt kaivettu asuinpaikan kohta on ilmeisesti löytöjen perusteella ollut kvartsin työstöön käytetty asuinpaikan osa. Asuinpaikka olisi kohtuullisin kustanuksin kaivettavissa kokonaan, jolloin kivikautisen asuinpaikan toiminnallinen rakenne voitaisiin luotettavasti selvittää.

Asuinpaikan ajoitus on epäselvä. Valtaosa vähäisistä keramiikkälöydöistä on selvää pöljän tyypistä asbestikeramiikkaa, vastaavaa kuin Tahinniemestä löydetty, joka on ajoitettu radiohiilimenetelmällä n. 4200 bp. Paikalta on myös kivimurskasekoiteista kampaleimaista keramiikkaa, jossa yhdessä palassa on kampaleimakuvion päälle painettu kuoppa. Tämän perusteella paikalla olisi ollut myös vanhemman varhaiskampakeraamisen kauden asuinpaikka. Kampakeraamiset palat ja asbestikeraamiset palat eivät kuitenkaan erotu erityisesti stratigrafisesti toisistaan. Keskimäärin kivimurskasekoitteiset saviastian palat tulivat kerrosta syvemmältä (kerroksesta 4), kuin asbestisekoitteiset, mutta tämä ilmiö on karkea ja tilastollinen, eikä sellaisenaan käy todisteesta stratigrafiasta. Löydöissä ei alustavan tutkimuksen perusteella ole, eikä liioin maaperässä havaitavissa mitään, mikä viitaisi stratigrafiaan tai mihinkään katkokseen Ka I.1:n ja pöljän keraamisten kausien välillä. Voidaan ehkä arvella, että keramiikat saattavat olla täysin tai lähes saman aikaisia jäännöksiä. Asuinpaikan jatkotutkimus saattaisi selvittää näiden kahden eri keramiikkatyypin suhdetta toisiinsa.

Valokuvat:

Paikalla valokuvasi Leena Lehtinen. Kuvat ovat Savonlinnan museon kokoelmissa, nro:

554: 1 - 34 Mustavalkokuvia
555: 1 - 33 Dioja.

KARTAT:

1.	yleiskartta	1:100	A3
2.	profiilit 1:20	A4	
3.	taso 1	1:50	A4
4.	taso 2	1:50	A4
5.	taso 4	1:50	A4
6.	taso 5	1:50	A4
7.	taso 0 korkeus	1:50	A4
8.	taso 1 korkeus	1:50	A4
9.	taso 2 korkeus	1:50	A4
10.	taso 3 korkeus	1:50	A4
11.	taso 4 korkeus	1:50	A4
12.	taso 5 korkeus	1:50	A4
13.	taso 6 korkeus		
	taso 7 ja lika	1:50	A4